

ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY: CATEGORY ANALYSIS

T. Pozhuieva, PhD (economy), as. prof. of management department. SHEI «Ukrainian State Chemical and Technical University»

Abstract. Economic security is a universal category that reflects the protection degree of subjects of socio-economic relationships at all levels from the state to every national. The necessity of regular compliance of economic security is caused by the task of ensuring of stability of functioning and the task of achieving the main activity goals, which objectively existing for each business entity. The level of economic security of the company depends on how well its leadership and specialists (managers) will be able to avoid potential threats and to eliminate harmful consequences of certain negative elements of external and internal environment.

The aim of the article is to study the notion of economic security.

Nowadays the necessity of internal self-assessment and prediction of possible changes in the state of economic security arises in front of all business entities. It is caused by the fact that enterprises need to respond adequately to the effect of various external or internal factors, which form the enterprise potential and possibilities of its full usage. It is proved that in the market economy the stable functioning of any enterprise and the growing of its economic potential largely depends on the availability of a reliable system of economic security. Tasks of economic security are defined and principles of its construction are singled out. The range of problems that concerns economic security and should get the most attention from the entrepreneurs' side is outlined.

Key words: economic security, stability, development, threat, security status, danger.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2014

УДК 005.336.1:657.471

Андрій Вікторович Турінов*

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ
І ПРОТИВИТРАТНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ**

Анотація. У статті визначено види витрат за цільовим підходом щодо формування собівартості, підготовки інформації, контролю. Проведено дослідження структури витрат на підприємствах України у цілому та промислових, зокрема. Розроблено схему взаємозв'язку найважливіших функцій управління підприємством і противитратного механізму підвищення ефективності діяльності підприємства.

Ключові слова: механізм підвищення ефективності, види витрат, промислові підприємства, функції управління, управлінський облік.

Вступ. Умови діяльності сучасних підприємств характеризуються невизначеністю і динамічністю соціально-економічного середовища, а результативне проти-

* Андрій Вікторович Турінов – ст. викл. кафедри бухгалтерського обліку, ДВНЗ «Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця», a-v-t@ukr.net

стояння змінам зовнішнього середовища можливе тільки за умов дії механізму, спрямованого на збереження життєздатності та підвищення ефективності діяльності підприємства.

З позиції економічної теорії будь-яке виробництво правомірно розглядати як перетворення витрат у результати. При такому підході противитратний механізм охоплює всі сторони управління виробництвом і включає функції обліку, калькулювання та аналізу витрат. Управлінський облік об'єднує в цілісну систему планування, облік і аналіз витрат за видами, місцями їх виникнення і об'єктами калькулювання, нормативний облік витрат на базі повної та скороченої собівартості, методи її калькулювання. Тим самим відбувається об'єктивна інтеграція методів управління в єдину систему управлінського обліку.

Постановка задачі. Дослідження теоретичних основ управлінського обліку здійснювали вчені: К. Друрі [1], Дж. Інз [2], Р. Каплан [3], Р. Купер [3; 4], Ч. Т. Хорнгрен і Дж. Фостер [5], А. Череп [6] та інші. Їх дослідження мають фундаментальний характер, однак питання щодо визначення взаємозв'язків між управлінськими функціями та механізмами підвищення ефективності діяльності підприємства розглянуті не в повній мірі.

Метою статті є дослідження складових і визначення зв'язків між найважливішими функціями управління підприємством і противитратним механізмом ефективності діяльності.

Результати. Основними завданнями управлінського обліку є облік витрат для цілей калькулювання, для прийняття оперативних, тактичних і стратегічних рішень, для контролю, що відповідає класифікації витрат за цільовим підходом (рис. 1).

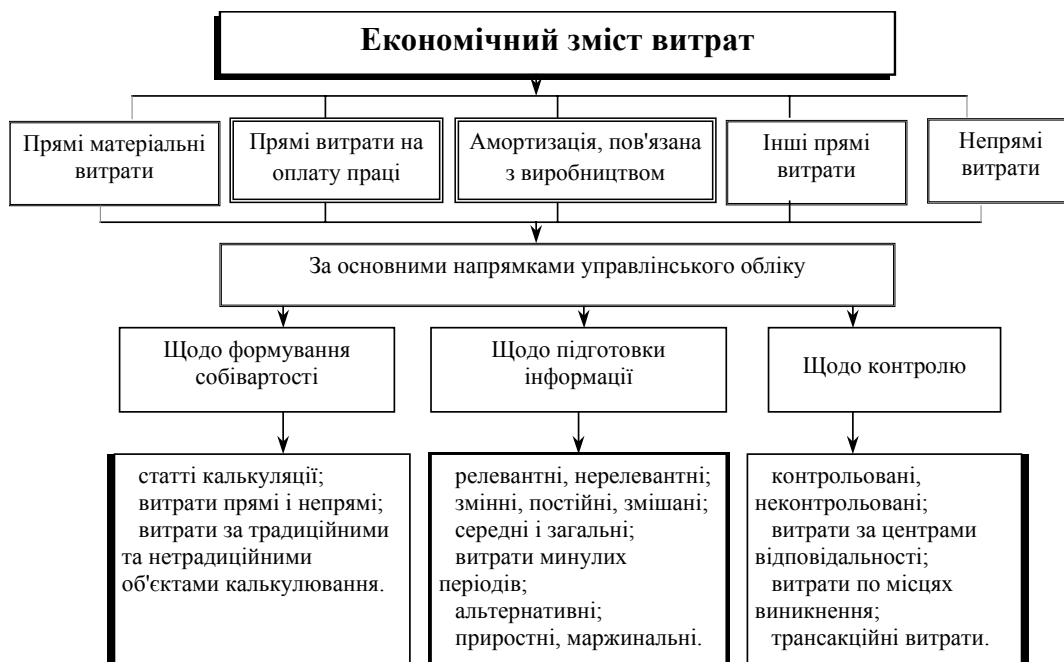

Рис. 1. Класифікація витрат за цільовим підходом [5, с. 35]

Собівартість виготовлених і реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг складається з витрат, прямо пов'язаних з виробництвом, а саме: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; амортизація виробничих основних засобів і нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг; загальновиробничі витрати, які відносяться на собівартість виготовлених і реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку; вартість придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг; інших прямих витрат, у тому числі витрат з придбання електричної енергії (включаючи реактивну). До складу інших (непрямих) витрат включаються: адміністративні витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством; витрати на збут, які включають витрати, пов'язані з реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг; інші операційні витрати; фінансові витрати; інші витрати звичайної діяльності (крім фінансових витрат), не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг. Ця класифікація дозволяє контролювати витрати за складом і обсягами витрачених ресурсів.

Важливу роль як у фінансовому, так і в управлінському обліку грає поділ витрат на прямі і непрямі (інші згідно Податкового Кодексу України [7]). До прямих витрат відносяться витрати, які можна точно і єдиним способом віднести на об'єкт витрат, тому що їх можна фізично ідентифікувати з конкретним об'єктом (матеріальні витрати, витрати на оплату праці виробничих робітників, енергоносії на технологічні цілі, тощо). На підприємствах України спостерігається така структура прямих витрат (рис. 2).

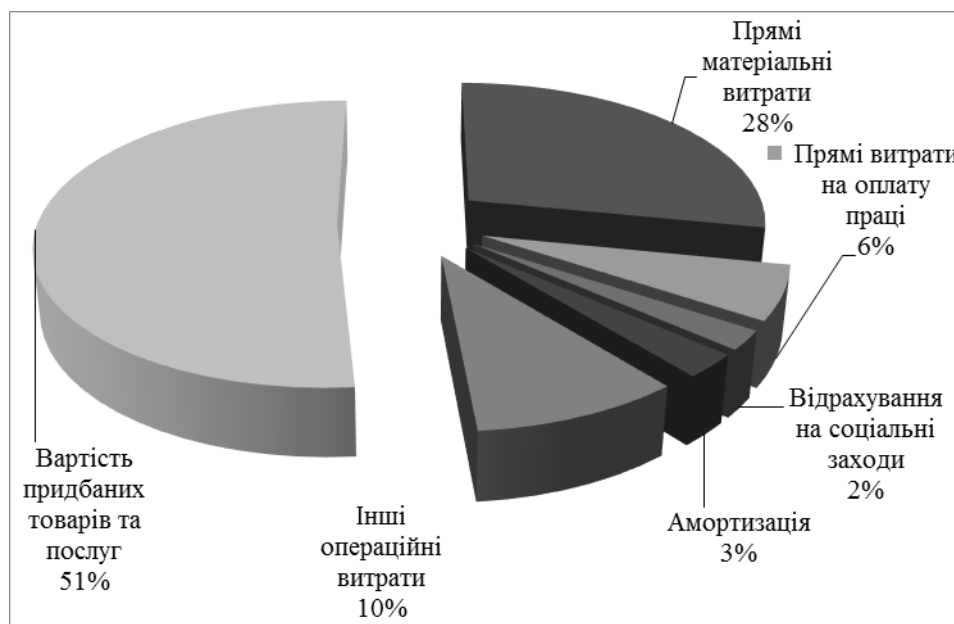

Рис. 2. Структура прямих витрат на підприємствах України [8]

У структурі витрат найбільшу частку (51 %) складають витрати на товари та послуги, що придбані для перепродажу та реалізовані без додаткової обробки. 28 % складають прямі матеріальні витрати, до складу яких включено вартість сиро-

вини та основних матеріалів, що утворюють основу виготовленої продукції, виконаної роботи, наданої послуги, придбаних напівфабрикатів і комплектувальних виробів, допоміжних та інших матеріалів, які безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат. Прямі матеріальні витрати зменшуються на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва.

Інші операційні витрати складають 10 % від загальної суми витрат на підприємствах України. Структура прямих витрат промислових підприємств України (рис. 3) відрізняється від структури за всіма видами підприємств України.

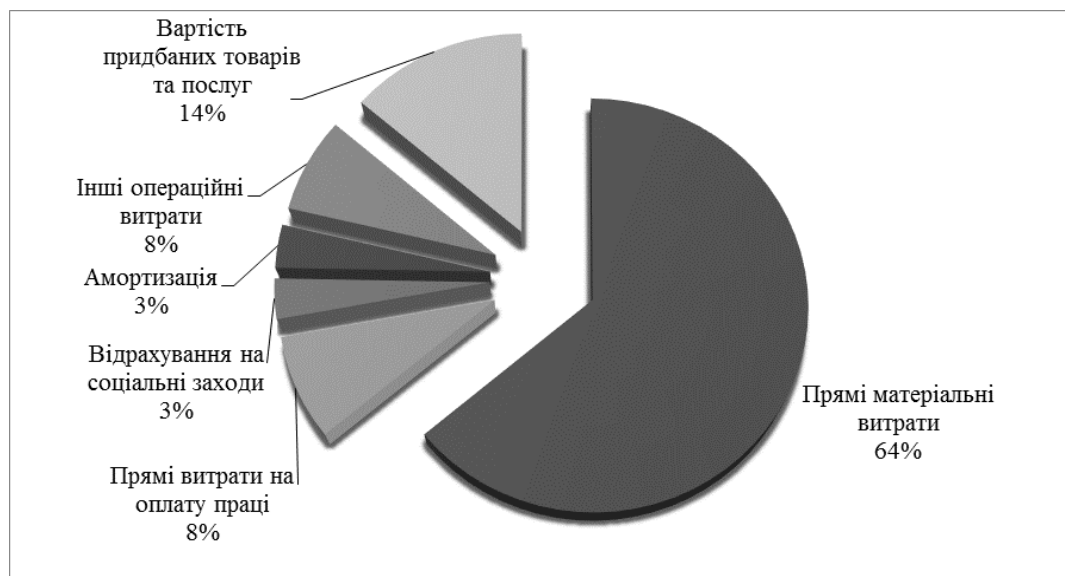

Рис. 3. Структура прямих витрат промислових підприємств України [8]

У промисловості 64 % складають прямі матеріальні витрати на сировину та основні матеріали, напівфабрикати та комплектувальні вироби, допоміжні та інші матеріали. Тільки 14 % складає вартість придбаних товарів і послуг, що на 37 % менше ніж на всіх підприємствах України. Прямі витрати на оплату праці складають 8 % і включають заробітну плату та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві товарів, виконанні робіт, наданні послуг. Також 8 % складають інші операційні витрати, до яких відносяться витрати на управління виробництвом (оплата праці працівників апарату управління цехами, дільницями), амортизація основних засобів загальнопромислового (цехового, дільничного, лінійного) призначення, витрати на вдосконалення технології та організації виробництва, витрати на обслуговування виробничого процесу, витрати на охорону праці та техніку безпеки, суми витрат, пов'язаних із підтвердженням відповідності продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу, тощо. На промислових підприємствах України 3 % складають відрахування на соціальні заходи та 3 % — амортизація.

Непрямі виробничі витрати (НВВ) — це витрати, які не можна або економічно недоцільно прямо відносити на об'єкт обліку витрат (витрати на утримання та обслуговування виробничого обладнання та приміщень, витрати на освітлення та опалення, заробітна плата управлінського і допоміжного персоналу підрозділів підприємства та ін.). НВВ у вигляді використаних ресурсів відстежують через

оціночні показники на об'єкт обліку витрат. При цьому тільки частина НВВ відноситься до виробничих витрат, яка залежить від ефективного використання виробничих потужностей. Зокрема, трансакційні витрати можуть виникати і без витрачання фінансових або матеріально-енергетичних витрат.

Класифікація витрат, що пов'язані з підготовкою інформації для оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень (рис. 1), включає такі групи витрат, як: релевантні та нерелевантні, альтернативні, витрати минулих періодів, інкрементальні (приростні), маржинальні. Релевантні (переборні) витрати — це ті майбутні витрати, яких можна уникнути, якщо не брати якийсь альтернативний варіант, у той час як нерелевантні (непереборні) витрати будуть понесені в будь-якому випадку. Отже, для прийняття рішення тільки релевантні витрати є вагомими. Ступінь релевантності часто залежить від конкретних обставин. В одній ситуації витрати можуть бути релевантними, в іншого — ті ж самі витрати ними не є. Тому витрати можуть бути класифіковані як релевантні або нерелевантні тільки тоді, коли виявлені всі обставини, що мають відношення до розглянутого рішення. Витрати минулих періодів — це витрати, понесені в результаті рішень, прийнятих у минулому, і не можуть бути змінені ніяким наступним рішенням у майбутньому і тому класифікуються як безнадійні. Неповоротні витрати для прийняття розглянутого рішення невагомі, проте відрізняються від нерелевантних витрат, оскільки не всі нерелевантні витрати неповоротні.

Приростні (інкрементальні, диференційовані), маржинальні витрати — це різниця між понесеними витратами і надходженнями для розглянутих видів продукції при кожному аналізованому варіанті. Концепція приростних витрат схожа з концепцією маржинальних витрат. Основна відмінність полягає в тому, що маржинальні витрати являють додаткові витрати тільки на додаткову одиницю продукції, що випускається, а приростні витрати відображають додаткові витрати внаслідок випуску кількох додаткових одиниць продукції. Ці витрати виділяються для підготовки зручної для керівництва інформації. Вони не мають істотного значення, але звіт, отриманий керівником з використанням даної класифікаційної групи, зручніший для сприйняття, прискорює процес прийняття рішень. Показник маржинальних витрат може бути використаний керівником як показник ефективності процесу виробництва.

Для прийняття рішення важливо знати як змінюються витрати при різних обсягах виробництва (рівнях активності), у зв'язку з цим виділяють змінні і постійні витрати. Загальні змінні витрати — це витрати, що змінюються прямо пропорційно зміні обсягу виробництва в релевантному періоді, при цьому витрати на одиницю продукції залишаються величиною незмінною в діапазонах обсягу діяльності. До них належать прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, частина НВВ.

Альтернативні (умовні) витрати дозволяють отримати відповідь на питання: на скільки вигідніше приймати намічене рішення, а не протилежне. Даний класифікаційний прийом дозволяє прискорити підготовку інформаційної бази і своєчасно прийняти рішення. У зарубіжній літературі таке групування витрат має назву: альтернативної вартості і вменених витрат. Слід зазначити, що при прийнятті рішень альтернативні витрати дуже важливі. Якщо альтернативного використання ресурсів немає, то альтернативні витрати нульові. Якщо мова йде про рідкісні ресурси, альтернативні витрати існують і повинні бути враховані [1; 5].

З метою контрольних функцій управління підрозділами підприємства виділяються групи контрольованих і неконтрольованих витрат. Контрольовані (регулю-

вані) — це витрати, які піддаються контролю з боку керівників даного центру відповідальності. Неконтрольовані (нерегульовані) — це витрати, що не залежать від діяльності керівників даного центру відповідальності. При підрозділі витрат за цією ознакою враховується два фактори: рівень управління і час. Неконтрольовані на одному рівні витрати (бригада) можуть бути регульованими на іншому (ділянка). Досягти практично повного підрозділі витрат на контрольовані і неконтрольовані можливе тільки на підставі ретельного аналізу кожної статті витрат у розрізі організаційної структури і часу. Тому схема розподілу буде різною не тільки на різних підприємствах, а й у різних підрозділах одного підприємства, в різні часові періоди.

Постановка обліку витрат по ланках організаційної структури управління є першим кроком у побудові облікової системи по місцях виникнення витрат і за центрами відповідальності. Цей принцип групування витрат дозволяє здійснювати контроль за забезпеченням оптимізації витрат. Одним з головних елементів даної системи є групування витрат на контрольовані і неконтрольовані по виробничим і функціональним підрозділам, що дозволить пов'язати величину понесених витрат зі сферою діяльності керівника відповідного підрозділу і дасть можливість визначати не тільки доцільність витрачання коштів, а й якість керівництва роботою підрозділу і, отже, мотивацією. Для оцінки діяльності кожної відповідальної особи необхідно знати відхилення від кошторису тільки по контрольованих витратах, а також необхідно ці витрати включити до противитратного механізму діяльності підприємства. Схему взаємозв'язку функцій управління підприємством і противитратного механізму підвищення ефективності його діяльності наведено на рис. 4.

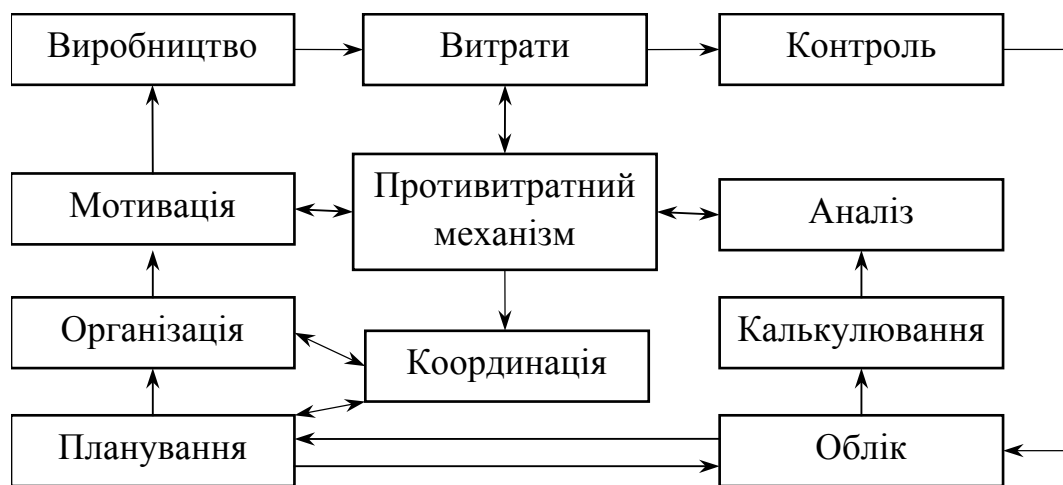

Рис. 4. Взаємозв'язок найважливіших функцій управління підприємством і противитратного механізму

Першочергове значення серед функцій противитратного механізму має функція обліку, оскільки вона фактично є основою, інформаційно-аналітичною базою управління витратами. Виходячи з цього, дану функцію доцільно виділити окремо. Цього ж, враховуючи велике значення і складність, заслуговує така специфічна функція, як калькулювання собівартості, тобто обчислення собівартості одиниці продукції або послуг служб підприємства по забезпеченню виробничих

процесів. Калькулювання необхідно для вирішення ряду завдань, у тому числі таких першочергових, як ціноутворення і нормування праці фахівців. Аналіз витрат — відповідно оптимізація і перерозподіл ресурсів є економічною основою процесу координації виробництва.

Висновки. Проведений аналіз прямих і непрямих витрат промислових підприємств України показав, що для формування противитратних механізмів найпідходящим є цільовий підхід (таргет-костинг), який широко застосовується в промислово розвинених країнах, однак в Україні його використання обмежене. Основними причинами є низький рівень інноваційної діяльності промислових підприємств України і значна інфляційна складова в ціні на сировину і матеріали.

Запропонована схема взаємозв'язку найважливіших функцій управління підприємством і противитратного механізму підвищення ефективності діяльності підприємств є економічною основою процесу координації виробничої діяльності та оптимізації у використанні всіх видів ресурсів підприємства. Напрямок подальших досліджень є формування та розгляд складових механізму підвищення ефективності діяльності підприємства.

Література

1. Друри К. Управленческий и производственный учёт / К. Друри; пер.с англ. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 1071с.
2. Innes J. Activity Based Costing: A review with case studies / J. Innes, F. Mitchell // CIMA, 1990— P. 80—81.
3. Cooper R. Measure cost right : make the right decision / R. Cooper, R. S. Kaplan // Harvard Business Review, 1988. — September/October. — P. 96—103.
4. Cooper R. Explicating the logic ABC / R. Cooper // Management Accounting, 1990. — November. — P. 58—60.
5. Хорнгрен Ч. Т. Бухгалтерский учёт: управленческий аспект / Ч. Т. Хорнгрен, Дж. Фостер; пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова. — М. : Финансы и статистика, 2003. — 416 с.
6. Череп А. В. Управління собівартістю: монографія / А. В. Череп. — Харків : ВД «ІНЖЕК», 2005. — 376 с.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2011. — № 13-14, 15-16, 17. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
8. Державний комітет статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References

1. Druri, K. «*Upravlencheskij i proizvodstvennyj uchjot*», Moscow, 2003.
2. Innes, J. *Activity Based Costing: A review with case studies*. CIMA, 1990.
3. Cooper, R. *Measure cost right : make the right decision*. Harvard Business Review, September/October, 1988.
4. Cooper, R. *Explicating the logic ABC*. Management Accounting, November, 1990.
5. Horngren, Ch. T. «*Buhgalterskij uchet: upravlencheskij aspekt*» Moscow, 2003.
6. Cherep, A. V. «*Upravlinnja sobivartistju: monografija*», Kharkiv, 2005.
7. «Podatkovij Kodeks Ukraïni № 2755-VI Vid 02.12.2010 iz Zminami Ta Dopovnennjami.» Verhovna Rada Ukrayini. December 2, 2010. Accessed June 1, 2014. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Derzhavnij Komitet Statistiki Ukraïni. Accessed June 1, 2014. <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ФУНКЦИЙ
УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ
И ПРОТИВОЗАТРАТНОГО МЕХАНИЗМА ПОВЫШЕНИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ ЕГО ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

А. В. Тыринов, ст. преп. кафедры бухгалтерского учета,
ГВУЗ «Харьковский национальный
экономический университет
имени Семена Кузнеця»

Аннотация. В статье определены виды затрат по целевому подходу касательно формирования себестоимости, подготовки информации, контроля. Проведено исследование структуры затрат на предприятиях Украины в целом и промышленных в частности. Разработана схема взаимосвязи важнейших функций управления предприятием и противозатратного механизма повышения эффективности деятельности предприятия.

Ключевые слова: механизм повышения эффективности, виды затрат, промышленные предприятия, функции управления, управленческий учет.

**RELATIONSHIP BETWEEN FUNCTIONS
OF THE ENTERPRISE MANAGEMENT
AND THE LOW-COST MECHANISM
OF ITS EFFICIENCY INCREASING**

A. Tyrinov, PhD,
SHEI «Kharkiv National Economic
University named after Simon Kuznets»

Abstract. The main objective of managerial accounting is the accounting of costs for the purposes of calculation and making operative, tactical and strategic decisions. The purpose of this article is to study the components and to define the relationships between the major functions of the enterprise management and the low-cost mechanism of its performance. The first step in building accounting system by the cost occurrence centers and responsibility centers is to organize cost accounting by the levels of organizational management structure. In fact being the main informational and analytical base of costs management, accounting function has the primary importance among the functions of the low-cost mechanism. In this article it is proposed the scheme of relationships between the major functions of business management and the low-cost mechanism of the enterprise efficiency increasing. Such relationship is the economic basis of the production activity coordination and optimization of the use of all enterprise resources.

Keywords: mechanism of efficiency increasing, cost types, industries, management functions, managerial accounting.